

Vážení,

obracíme se na Vás jakožto ústřední orgán státní správy, který vykonává státní správu v oblasti rozhlasového a televizního vysílání dle zákona č. 132/2010 Sb., o audiovizuálních mediálních službách na vyžádání a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**zákon 132/2010**“) v souvislosti s odvysíláním dokumentu Třída 8. A.

Úkolem Rady pro rozhlasové a televizní vysílání (dále jen „**RRTV**“) je mimo jiné dohlížet na dodržování právních předpisů v oblasti vysílání, monitorovat obsah rozhlasového a televizního vysílání a upozorňovat provozovatele vysílání a provozovatele převzatého vysílání na porušení povinností stanovených zákonem.

Jednou z norem, kterou se provozovatelé vysílání musí řídit, že zákon č. 321/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**zákon o rozhlasovém a televizním vysílání**“).

Dle ustanovení § 32 odst. 1 písm. i) zákona o rozhlasovém a televizním vysílání platí povinnost **nezařazovat do programů pořady, které mohou utvrzovat stereotypní předsudky týkající se etnických, náboženských nebo rasových menšin.**

Domníváme se, že seriál Třída 8. A je pořadem, který mohl u diváků – laiků, kteří nemají praxi ani v oboru vzdělávání, ani nejsou školenými sociálními pracovníky, potvrdit stereotypní předsudky týkající se osob romského etnika, a to z důvodů uvedených níže v tomto textu.

Dokumentaristé využili žánru tzv. „docu reality show“ a po půl roku natáčeli experiment ve třídě, jejímiž žáky jsou převážně romské děti.

Pořad, vycházející ze švédského originálu, si kladl za cíl otevřít veřejnou debatu nejen o výše zmíněné nepřímé segregaci jako problému, který není dlouhodobě řešen, ale také o obecnějších věcech, jako např. motivace žáků a kvalita vzdělání na druhém stupni základních škol.

Domníváme se, že ať již úmysly tvůrců byly sebelepší, experiment v konečném důsledku spíše poškodil práva jednotlivých dětí a posílil stereotypní obraz Romů v očích veřejnosti.

Za krajně nevhodnou pro dané téma považujeme volbu docu reality show, tedy formátu, jehož primárním účelem je sice bavit co nejširší masu diváků, ale zároveň působí zdáním dokumentárního seriálu – tedy víceméně přesného zdokumentování toho, co se skutečně odehrálo. Divákům je tedy předložen zkreslený obraz žáků a jejich příhod tak, aby zaujal (součástí tak jsou různá „šokující odhalení“, materiál je sestříhán zavádějícím způsobem), zároveň ale nic nenaznačuje tomu, že by se snad mělo jednat o dílo především zábavné, které si neklade za cíl věrně dokumentovat dění ve třídě. Celou třídu tak reprezentuje několik výrazných osobností, přičemž divák se nedozví mnoho o tom, jak ve třídě fungují ostatní děti. Do třídy jich přitom dochází šestnáct.

V případě Třídy 8. A dále považujeme za velmi problematickou skutečnost, že k získání materiálu pro pořad byla využívána naivita teenagerů a do značné míry i jejich zákonných zástupců, kteří mohli věřit, že angažmá v televizním pořadu může nějakým způsobem zlepšit vyhlídky jejich dětí. V okamžiku, kdy děti (resp. jejich zákonní zástupci) daly souhlas k natáčení, nemohli nikterak předvídat, jak natáčení proběhne a co bude jeho konečným výstupem. Předpokládáme přitom, že v průběhu natáčení již nebyly děti opětovně dotazovány, zda se jejich názor nezměnil a zda po prvních praktických zkušenostech chtějí i nadále v projektu pokračovat. Tím méně pak zřejmě dostaly možnost shlédnout finální produkt a rozhodnout, zda souhlasí s jeho zveřejněním.

Natáčení reality show s nezletilými, kteří nedovedou plně posoudit všechny negativní dopady natáčení na jejich další životy, považujeme za značně neetické.

Formát docu reality show vede k volbě zejména divácky zajímavých okamžiků, které jsou samozřejmě kontroverzní a jejich účelem je vzbudit emoce. Zobrazování převážně takových okamžiků, kdy děti zlobí a odmítají, a kantoři zvyklí na jiné prostředí lamentují nad stavem věcí, nicméně v rozporu s ustanovením § 32 zákona a rozhlasovém a televizním vysílání může vést k utvrzení stereotypní představy o „divoké“ nátuře Romů a o jejich neschopnosti podřídit se normám soužití většinové společnosti.

Místo otevírání debaty o problémech, jako je segregace, dokument může posilovat protiromské nálady. Již jeho úvodní slova představují soužití s Romy jako PROBLÉM. Úvodní scéna je provázena slovy (cit.): *„Naše školství má problém. Na území našeho státu žije podle odhadů 150 000 až 300 000 Romů. To je 1,4 až 2,8 procenta všech obyvatel Česka. Výhradně romské třídy nejsou povolené, přesto je Česko opakovaně kritizováno mezinárodními institucemi za nepřímou segregaci – vlivem mnoha okolností tu vznikají třídy, ve kterých převažují romské děti.“*

Třída 8. A. je tak prezentována jako problematická, protože je téměř výhradně romská. Není přitom zřejmé, zda některé děti nemohou trpět například poruchou soustředění, na zřetel není bráno ani sociální zázemí jednotlivých dětí. I při takto nejednoznačné situaci je však nezvladatelné chování některých dětí v seriálu představeno tak, že divák – laik je bude spíše přičítat jejich romství.

Opět tedy dochází k utvrzování stereotypní představy o Romech, kteří se jeví být problematickými již od základní školy a snaha majority vštípit jim vzdělání jako by se téměř mýjela účinkem. Tento nebezpečný stereotyp, který je seriálem posilován, se projevuje při „trídění“ dětí před započítáním školní docházky, kdy děti romské se často ocitají v tzv. praktických školách, za což je Česká republika opakovaně kritizována. Pohled do třídy 8. A. tak, jak jej zprostředkovává reality show, dle našeho názoru nevede k zamyšlení, jak dát romským dětem více příležitostí a jak je plnohodnotně zapojit do běžného vzdělávacího procesu od základní až po vysokou školu. Tento pohled spíše povede diváka-laika k zamyšlení, proč do osob zdánlivě bez elementární kázně a zájmu o vzdělání vůbec je investováno tolik úsilí.

Domníváme se rovněž, že dokument vykresluje kvality nově příchozích vyučujících v poněkud lepším světle, než jaké si zaslouhují. Jedná se o trojici pedagogů přicházejících z nejrůznějších výběrových škol. Z tohoto titulu jsou v dokumentu prezentováni jako ti nejlepší ve svém oboru. Není přitom zřejmé, z čeho bylo dovozováno, že pedagog, který vyučuje vysoce motivované a nadané děti, je zároveň nejlepším i pro děti sociálně znevýhodněné, případně děti s nejrůznějšími poruchami učení. Výuka takových dětí má svá specifika a její úspěšné zvládnutí vyžaduje tedy specifickou praxi. Na rozdíl od tvůrců pořadu proto značně pochybujeme o možnostech pedagogů bez jakýchkoliv předchozích zkušeností s podobným typem výuky svůj úkol zvládnout. Jestliže pedagog vede k úspěchu nadané děti s takovým zázemím, kde je podpora ve studiu (a to i finanční) naprostou samozřejmostí, a kde děti od malička vidí vzor ve svém širokém okolí, pravděpodobně k tomu bude využívat zcela jiných metod, než jaké jsou potřeba ve třídě, kam byly soustředěny děti spíše problematické. Může takový pedagog vědět, jak se vypořádat s hyperaktivitou a jaké tempo zvolit pro běžné žáky? Může vědět, co říct o důležitosti vzdělání dětem, které ve svém okolí vidí jenom bezvýhodnou nezaměstnanost a vlastně ani nevědí, jaké typy kariéry a jakým způsobem lze budovat?

Všichni tři učitelé jsou prezentováni jako extrémně kompetentní „poslední záchrana“ a jejich selhání vyznívá často jako definitivní důkaz nevzdělatelnosti třídy. V počínání všech tří však vidíme

určitou bezradnost, která má evidentně jiné příčiny, než nemožnost výchovně působit na třídu plnou romských dětí, které zkrátka mají „tu jejich národu“ a „žijí jen dneškem“.

V úvodních dílech série se setkáváme s permanentním překvapením učitelů nad stavem věcí, které je mylně podáváno jako doklad extrémně špatné situace v romské třídě, než jako prostá konfrontace kantora zvyklého na výběrovou školu s podmínkami školy klasické, kde třídy nejsou složeny jen z nadprůměrných studentů, což s sebou přináší i podstatně větší nároky na učitele.

V průběhu série pak sledujeme pokusy kantorů děti něčemu naučit, které se ne u všech setkávají s úspěchem. Opět vidíme zejména několik dominantních osobností třídy, které na sebe strhávají pozornost a jejichž chování přitom nemusí nikterak reprezentovat celou třídu.

Pokud jde o hodiny matematiky, neukazuje dokument vlastně žádnou metodu výuky, kterou si učitel zvolil. Ve většině případů jsme svědky jeho bezradnosti. Jsme si vědomi toho, že se nemusí jednat o převažující podobu hodin matematiky. Dokument v této části však vyznívá tak, že ani nejlepší učitel matematiky nedokázal zákonitosti tohoto oboru romské třídě vysvětlit.

V hodinách češtiny vidíme relativně mladou kantorku, která zvládá odhadnout, co by teenagerům mohlo být blízké. Hovoří s nimi o jejich snech a motivuje je, aby se nevzdávali, děvčata i chlapce zaujme hrou na modelky. Její lidský a chápavý přístup k dětem nelze než ocenit, z krátkého sezení s metodičkou základní školy však vyplývá, že na svých pedagogických kompetencích bude muset ještě mnoho pracovat. Některé její výukové metody hodnotíme jako značně problematické. Jde zejména o kastování dětí ve třídě dle jejich známek. Již tak nepříliš motivované děti jsou postaveny na stranu třídy, vyhrazenou pro „ty horší“ a musí sledovat triumf svých spolužáků. Máme za to, že takový postup může neúspěšné děti traumatizovat a k písemné práci přidat další stresor – strach, že když zklamou, budou navíc ještě zase defilovat v přehlídce „loserů“. I učitelka pracující popsaným stylem je přitom v dokumentu prezentována jako elitní odbornice, což neodpovídá realitě.

V případě učitele dějepisu je jeho systém výuky sice patrný, nicméně na rozdíl od své kolegyně hledá cestu k moderním teenagerům těžko. Na jejich odmítavé postoje si často stěžuje, někdy odpovědi dětí dokonce i paroduje. Neschopnost donutit děti učit se dějepis přitom opět nevyovídá nic o neschopnosti nebo nezájmu Romů o vzdělání, jak se však z dokumentu jeví. V době, kdy jsou údaje o jakékoliv historické epoše jednoduše kdykoliv dostupné na internetu, je složité motivovat k učení „nepraktického“ dějepisu mnoho teenagerů bez ohledu na etnikum.

S ohledem na shora uvedené se domníváme, že představení trojice kantorů bez odpovídající praxe jako elity v oboru a potenciální poslední možné záchránce špatné situace ve třídě, vede k utvrzení stereotypu o nevzdělatelnosti Romů. Je důležité uznat, že dění ve třídě ani jednání učitelů tvůrci nemohli ovlivňovat. Nicméně, bylo možné očekávat, že v tak vysokém ročníku (8. třída) již intervence nových učitelů nezpůsobí výraznější změnu v prospěchu studentů, v jejich vztahu ke škole, návycích, nemluvě o jejich šancích na další uplatnění.

Je zřejmé, že pojetí díla jako částečné reality show balancuje na hraně etiky. Okamžikem, kdy se seriál ocitá zcela za hranou etiky, však je dle našeho názoru zveřejnění těhotenství jedné z dívek. Tato na přímou otázku na její zdravotní stav odpoví jednoznačně tak, že nechce záležitost probírat před kamerami a tak i veškerým potenciálním diváctvem. Její názor však není respektován a tak se diváci nakonec o jejím těhotenství nejen dozvídají, ale je z něj i učiněno ústřední téma jednoho dílu. Takovým jednáním seriál naplno sklouzává do polohy reality show. Nečekaný zvrat, skandální odhalení. Tvůrci seriálu ochotně servírují divákům jejich denní dávku emocí. Z těhotenství čtrnáctileté frekventantky základní školy se mohou radovat, nebo se mohou pohoršovat nad její

nezodpovědností. Minimálně v internetových komentářích (které si i sama dívka mohla číst a patrně četla) převažuje druhý postoj.

I přes výslovné přání dívky, aby těhotenství nebylo medializováno, tak seriál přichází s dalším utvrzením stereotypní představy o Romech jako těch, kteří si již od velmi raného věku pořizují děti a následně místo z plodů vlastního vzdělání žijí z podpor.

Byť v dokumentu zaznívají i připomínky k sociální situaci dětí, máme za to, že těchto několik subtilních náznaků spíše zapadne mezi scénami zobrazujícími prostořekého Boba a další temperamentní žáky. Upozorňujeme přitom na to, že pořad ve formátu doku reality show míří na širokou masu diváctva, nikoliv pouze na úzkou skupinu odborníků, je tedy pravděpodobné, že diváci často dění v seriálu dopodrobna nestudovali.

S ohledem na shora uvedené se domníváme, že pořad s popsáním vyzněním a problémy neměl být vůbec odvysílán a navrhuje, aby nebyl již nikdy ve vysílání České televize reprizován. Zároveň považujeme za vhodné, aby se tvůrci pořadu jeho protagonistům z řad žáků třídy 8. A omluvili.

Věříme, že RRTV v této souvislosti využije svých pravomocí dle zákona 132/2010.

In IUSTITIA, o.p.s. (in-ius@in-ius.cz, +420 773 177 822)

Amnesty International Česká republika

Muzeum romské kultury, s.p.o.

Nesehnutí Brno

Nová škola, o.p.s.

Ratolest Brno, o.s.

Romea, o.p.s.

Romodrom, o.p.s.

Mgr. Táňa Bagári, projektová manažerka, lektorka

Pavína Holoubková, na mateřské dovolené